

Olena KRYVYLOVA
Berdiansk

PECULIARITIES OF EDUCATIONAL ACTIVITY OF TEACHERS OF VOCATIONAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

In the article there have been researched the peculiarities of educational activity of professional and technical educational establishments' teachers. There have been defined the essence of education and educational training. There have been given some directions of this education (mental, moral, labour, economic) and their demonstration in the educational process. The methods of organization of educational activity of teachers (training, accustom, pedagogical need, social thought, authorization, building educational situation, method of prognostication) and their possibilities in this process have been determined. In the article there have been considered the role of class leader in the upbringing of future skilled worker his rights and duties. The author has opened the content of general functions of his educational activity (analytical, prognostic, organizational-coordinative and communicative).

Key words: education, skilled workers, the class teacher, vocational school.

Елена КРИВИЛЁВА
г. Бердянськ

ОСОБЕННОСТИ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

В статье исследованы особенности воспитательной деятельности преподавателей профессионально-технических учебных заведений. Выявлена сущность воспитания и воспитательного обучения. Приведены направления указанного воспитания (умственное, нравственное, трудовое, экономическое) и их проявление в учебном процессе. Указано методы организации воспитательной деятельности преподавателей. Рассмотрены роль классного руководителя в воспитании будущего квалифицированного рабочего, его права и обязанности. Раскрыто содержание общих функций его воспитательной деятельности (аналитическую, прогностическую, организационно-координирующую, коммуникативную).

Ключевые слова: воспитание, квалифицированный рабочий, классный руководитель, профессионально-техническое учебное заведение.

Стаття надійшла до редколегії 01.02.2016

УДК 378

Валентина МІШЕДЧЕНКО
м. Глухів
tanya_dubok@mail.ru

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ УРОКУ МУЗИКИ

Урок музики ґрунтується на загальних дидактичних принципах свідомості, систематичності, доступності, наочності, міцності знань, навичок і вмінь. Але у навчанні музики важливе місце посідають твори мистецтва, тож у роботі з ними необхідно дотримуватись таких принципів, як єдність емоційного і свідомого, художнього і технічного. Різноманітність методів музичного виховання визначається специфікою музичного мистецтва, та особливостями музичної діяльності учнів. Тому обов'язковою якістю уроків музики має бути їх емоційна насиченість, творче активне естетичне ставлення учнів до кожного виконуваного завдання.

Ключові слова: музика, урок музики, дидактичні принципи навчання, методи музичного навчання і виховання.

Серед різноманітних видів мистецтва музика посідає вагоме й особливе місце. Вона є одним із наймогутніших засобів виховання, що надає естетичного забарвлення всьому духовному життю людини. Музика є одним із найбагатших і дієвих засобів естетичного виховання, вона володіє великою силою емоційного впливу, виховує почуття людини, формує смаки. Музика говорить з людиною

«безпосередньою мовою душі», хвилює людину, викликає багато емоцій. Музичне мистецтво відображає й узагальнює досвід емоційного ставлення до навколишньої дійсності.

Спілкування дитини з музикою стимулює процес внутрішнього самовдосконалення. Тому саме в музичній діяльності дитина має можливість найкраще реалізувати притаманну їй потребу в самовираженні.

Розгляду проблем музичного виховання, впливу музичного мистецтва на розвиток особистості, її духовний світ присвячена значна кількість праць у різних галузях музичної педагогіки таких науковців як О. Апраксіної, З. Бервецького, Н. Ветлугіної, Е. Жак-Дальк-роза, Д. Кабалевського, З. Кодая, М. Леонтовича, Р. Марченко, К. Орфа, О. Ростовського, Л. Хлебникової та ін.

Психологи і педагоги Л. Виготський, А. Люблінська, В. Сухомлинський, В. Шацька та інші підкреслювали, що саме у молодшому шкільному віці створюються сприятливі умови для впливу на емоційну сферу.

В оновленні змісту до сучасного уроку музики взяли участь видатні педагоги, музиканти, вчені Ю. Алієв, Е. Абдулін, М. Головіна, Л. Школяр та інші. У наукових роботах розглядаються питання формування у школярів естетичного ставлення до дійсності (Н. Ветлугіна, Л. Коваль, Б. Неменський, Н. Миропольська, Л. Хлебникова, А. Щербо та ін.), використання ігрових методів у навчанні й вихованні школярів (Ш. Амонашвілі, О. Газмана, О. Савченко, Н. Харитонova та ін.), дослідження музичних здібностей, методів їх формування й розвитку у дітей (В. Верховинець, Л. Горюнова, К. Гофман, З. Кодай, М. Леонтович, К. Орф, К. Стеценко та ін.), самостійної навчальної музичної діяльності учнів під керівництвом учителя (Е. Абдулін, Д. Кабалевський, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.). Але дані дослідження, не вичерпують усіх питань, які постають сьогодні перед загальноосвітньою школою.

Урок музики, як і будь-який інший, ґрунтується на загальних дидактичних принципах виховуючого навчання, свідомості, систематичності, доступності, наочності, міцності знань, навичок і вмінь. Але у навчанні музики важливе місце посідають твори мистецтва, тож у роботі з ними необхідно дотримуватись таких принципів, як єдність емоційного і свідомого, художнього і технічного. Тому обов'язковою якістю уроків музики має бути їх емоційна насиченість, творчо активне естетичне ставлення учнів до кожного виконаного завдання.

Дидактичні основи – це ті вихідні положення, на основі яких будується навчання й виховання. В основі конструювання змісту

навчального предмета «Музика» лежить система загальнодидактичних принципів.

Принцип індивідуального підходу. Дає змогу в умовах колективної навчальної роботи кожному учневі йти до оволодіння навчальним матеріалом своїм шляхом. Реалізуючи цей принцип, ураховують рівень розумового розвитку дітей, їх знань і вмінь, пізнавальної та практичної самостійності, інтересів, вольового розвитку, працездатності. Щоб врахувати індивідуальні особливості учнів, учитель повинен уважно вивчати кожного з них, знати їх індивідуальні інтереси та схильності, розвиток і домашні умови та ін.

Принцип єдності виховання й навчання. На кожному уроці діти дізнаються про щось нове, набувають нових музичних навичок і умінь, розвивають, засвоюють і закріплюють засвоєне раніше. Разом з тим, кожний урок музики вносить щось нове в загальний розвиток дитини. Використовуючи програмний матеріал, треба розвивати у школярів аналітичне мислення, уміння застосовувати набуті знання на практиці. Ці дві сторони музичних занять – виховна та навчальна не існують одна без одної. Учитель навчає й обов'язково виховує дітей.

Принцип послідовності, систематичності й науковості. Усі факти, знання, положення і закони, що вивчаються, повинні бути науково правильні. Реалізація цього принципу передбачає вивчення системи важливих наукових положень і використання у навчанні методів, близьких до тих, якими послуговується певна наука. Систематичність і послідовність навчання зумовлені логікою науки й особливостями пізнавальної діяльності, яка відбувається відповідно до вікових закономірностей розвитку дітей. Передбачає системність у роботі вчителя (постійну роботу над собою, опору на пройдене при вивченні нового матеріалу, розгляд нового матеріалу частинами, фіксування уваги учнів на вузлових питаннях, продумування системи уроків, здійснення міжпредметних зв'язків), а також системність у роботі учнів (систематичне відвідування школи, виконання домашніх завдань, уважність на уроках, порядок у виконанні домашніх завдань, час виконання завдань, систематичне повторення навчального матеріалу).

Принцип свідомості й активності учнів. Цей принцип є провідним, тому що визначає головне спрямування пізнавальної діяльності учнів і керування нею. Він впливає з мети і завдань національної школи, а також з особливостей процесу навчання, які передбачають осмислений і творчий підхід до опанування знань. Свідомому засвоєнню знань сприяють: роз'яснення мети і завдань навчального предмета, значення його для вирішення життєвих проблем; використання у процесі навчання мислительних операцій (аналізу, синтезу, узагальнення); позитивні емоції; раціональні прийоми роботи на уроці; належний контроль і самоконтроль. Свідомість у навчанні забезпечується високим рівнем активності учнів. Активізації пізнавальної діяльності сприяють: позитивне ставлення до навчання, інтерес до навчального матеріалу; позитивні емоції, викликані навчальною діяльністю; тісний зв'язок навчання з життям; єдність інтелектуальної та мовленнєвої діяльності учнів; використання на практиці засвоєного матеріалу, умінь і навичок; систематичне повторення засвоєних знань.

Принцип наочності – показ і пояснення. Розрізняють педагогічний і виконавський показ. Педагогічний показ супроводжується аналізом прийомів, поясненням і вказує на способи оволодіння ними. Виконавський показ – це саме виконання твору.

На уроках музики застосовується предметна, образна, словесно-образна, умовно-графічна наочність (схеми, таблиці, малюнки тощо). Надмірне використання наочності перешкоджає сприйняттю музичних творів.

Використання наочності у процесі навчання сприяє розумовому розвитку учнів, допомагає виявити зв'язок між науковими знаннями і життєвою практикою, полегшує процес засвоєння і сприяє розвитку інтересу до знань.

Основні вимоги до використання наочних засобів: не перевантажувати навчальний процес наочністю, бо це знижує самостійність і активність учнів; наочність не повинна вмещувати нічого зайвого, щоб не викликати побічних ситуацій; готуючи наочність треба знати мету; вивішування всієї наочності дезорганізує дітей; використовуючи наочність, необхідно зважати на вік школярів.

Учитель повинен уміло поєднувати наочність з поясненням. Адже його слово передусім спрямовує безпосереднє сприймання змісту навчального матеріалу, відображеного в наочності, в певній послідовності, допомагає осмислити спостережуване і сформулювати зв'язки між фактами і явищами. Коментуючи наочність, учитель дає додаткову інформацію про об'єкт, його зв'язки, які безпосередньо не сприймаються.

Принцип міцності засвоєння знань, умінь і навичок. Головна ознака міцності – свідоме й ґрунтовне засвоєння найістотніших фактів, понять, ідей, правил, зв'язків і відношень між предметами і всередині них. Реалізація цього принципу передбачає: повторення навчального матеріалу за розділами й смисловими частинами; запам'ятовування нового навчального матеріалу в поєднанні з пройденим.

Психологічна основа міцності – пам'ять (збереження в мозку того, що відбувалося в минулому досвіді). Пам'ять дає змогу повторювати, закріплювати засвоєне, щоб не забути його або відновити забуте. Цей принцип спирається на мислительні, емоційні, вольові процеси пізнавальної діяльності учнів.

Принцип комплексності навчання спрямований на розв'язання взаємопов'язаних навчальних, розвиваючих та виховних завдань, організацію різнопланової діяльності на уроці музики та комплексне використання методів навчання. Урок музики має комплексний характер. Комплексний зміст уроку визначає взаємозв'язок видів музичної діяльності. Наприклад, вокально-хорова робота: формування співочого апарату, розвиток інтонаційного слуху, почуття ритму, музичного смаку тощо.

Принцип зв'язку навчання з життям. У його основі – об'єктивні зв'язки між наукою, теорією і практикою. Теоретичні знання є основою сучасної продуктивної праці, яка конкретизує їх, сприяє міцному, свідомому засвоєнню. Реалізацію цього принципу забезпечують: використання на уроках життєвого досвіду учнів, застосування набутих знань у практичній діяльності; безпосередня участь школярів у громадському житті. Зв'язок з життям здійснюється через репертуар сучасних пісень та інструментальних творів, через знайомство з творами народної творчості.

Важливим аспектом у роботі вчителя музики є дотримання *принципу єдності емоційного і свідомого*. Сприйняття музики – основа формування музичної культури. Його розвиток потребує усвідомлення емоційних вражень, які викликає музика. Опора на даний принцип дає можливість розвивати в учнів здатність оцінювати музику, а через неї – виховувати їхні інтереси та смаки.

Принцип єдності художнього та технічного вимагає, щоб усі компоненти уроку були високохудожніми. Художнє, виразне виконання музичного твору потребує певних навичок та вмінь. Їх засвоєння повинне підпорядковуватися художнім завданням. Єдність художнього та технічного забезпечується при умові активізації творчої ініціативи учнів. Це дозволяє дітям усвідомлювати, що навички та вміння необхідні для виразного, художнього виконання музичних творів.

У навчанні музики в загальноосвітній школі принципове значення має використання дидактичних методів навчання.

Методи музичного виховання – це різні способи діяльності вчителя й учнів, де ведуча роль належить вчителю. Розвиваючи уяву, емоційний відгук, музичне мислення, вчитель намагається, щоб спілкування з мистецтвом викликало у дітей почуття радості та задоволення.

Різноманітність методів музичного виховання визначається специфікою музичного мистецтва, та особливостями музичної діяльності учнів.

Методи стимулювання – методи, спрямовані на формування позитивних мотивів учіння, що стимулюють пізнавальну активність і сприяють збагаченню школярів навчальною інформацією.

Методи стимулювання музичної діяльності – застосовуються для створення такої емоційної атмосфери, яка необхідна для уроку музики:

- а) *метод емоційного впливу* – це вміння вчителя виражати своє ставлення до музичного твору словом, мімікою, жестами. Наприклад: його голос може емоційно забарвлюватись в залежності від характеру, настрою музики: тепло, ласкаво, тихо розповідає вчитель про колискову.

- б) до методів стимулювання відноситься й *створення проблемно-пошукових ситуацій* – це коли перед учнями ставляться різні творчі завдання. Буває й так, що учитель створює певну проблемну ситуацію, сам ставить і розв'язує проблему, але активно залучає до цього учнів. Проблемно-пошукова ситуація активізує музичну діяльність, заставляє думати, розвиває творчі здібності, самостійність, активність.

Метод порівняння – найбільш поширений у практиці музичного виховання оскільки знання й досвід дітей ще не є усталеним. Цей метод заставляє дітей вслухатися, слідкувати за змінами в звучанні музики, за розвитком музичного образу, робити висновки. Завдання на порівняння двох творів подобаються учням і сприяють розвитку їхньої пізнавальної активності. Порівнюючи, учні помічають те, що в інших випадках не звернули б уваги.

Для порівняння можна використати контрастні твори одного жанру, п'єси з однаковою назвою, контрастні твори одного характеру тощо. Метод порівняння за контрастом і аналогією дозволяє помітити те, на що учень може не звернути увагу, дає змогу яскравіше відтінити своєрідність музичних творів різноманітних жанрів. Завдання на порівняння захоплюють дітей, активізують їхню творчу діяльність. Найкраще учні помічають у музиці контрасти.

Усі попередні методи тісно пов'язані зі *словесними методами*. Це розповідь, бесіда, пояснення, які допомагають розкрити зміст музичних творів, готують їх свідоме виконання. Застосування словесних методів завжди залежить від вікових особливостей дітей і їхньої музичної підготовки. *Розповідь* учителя настроює учнів на сприйняття музичного твору. *Бесіду* проводять під час ознайомлення з твором більш складної форми.

Практичний метод – метод вправ. Вправи – це багаторазове повторення певних дій або видів діяльності з метою їх засвоєння, яке спирається на розуміння і супроводжується свідомим контролем. Кількість вправ залежить від індивідуальних особливостей школярів і має бути достатньою для формування навички. Вправи мають ґрунтуватися на системі, чітко спланованій послідовності дій, зокрема поступовому ускладненні, їх не слід переривати на тривалий час. Ефектив-

ність вправлення залежить і від аналізу його результатів.

Учитель музики вміло повинен поєднувати різні методи й види роботи в залежності від музичного досвіду учнів. Творчий підхід дозволяє йому кожен раз по-новому проводити роботу над одним і тим же твором.

На уроках музики діяльність учнів спрямовується на розвиток інтелектуальних, практичних і навчальних умінь та навичок, виховання відповідного ставлення до виучуваного. З розвитком цих умінь і навичок у школярів підвищується ефективність слухання, спостережливість, формуються складніші вміння й навички.

Дитяче сприймання, усвідомлення, увага організовуються певними способами дій, у тому числі творчими.

Це передбачає творчість не лише в роботі учителя, а й учнів. Слід прагнути до такої атмосфери на уроці, яка спонукала б дітей до активності, самовиявлення. Насамперед – це невимушеність, відсутність в учнів будь-якої загальмованості, побоювання помилитись у відповідях.

Навчання музики неможливе без учительської щирості, довіри і поваги до школя-

рів. Як часто, на жаль, цього бракує деякій частині педагогів. Замість живого спілкування з дітьми, захоплюючих роздумів, щастя творчості – нудне переписування тексту пісень, скупі відповіді на запитання, що стосуються нотної грамоти або відомостей про композиторів.

Уроки музики мають стати засобом всебічного розвитку учнів, а для цього учитель зобов'язаний усвідомлювати загальні завдання, поставлені перед школою, щодо виховання нової людини і ніколи не забувати, що урок музики – це урок мистецтва. Від педагогічної майстерності вчителя залежить емоційна атмосфера уроку. Музика як мистецтво, безпосередньо спрямоване до почуттів, а через них до думки, сприяє вихованню певних поглядів, смаків, прагнень. Таким чином, гнучкість структури уроку, відображення в ній особливостей пізнавальної діяльності учнів є неодмінною умовою вдосконалення ефективності навчання музики в цілому.

Список використаних джерел

1. Гумінська О. О. Уроки музики в загальноосвітній школі / О. О. Гумінська. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 104 с.
2. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах / Е. П. Печерська. – К. : Либідь, 2001. – 271 с.

Valentyna MISHEDCHENKO
Gluhov

DIDACTIC BASIS OF A MUSIC LESSON

Music lesson is based on general didactic principles of consciousness, systematic, accessibility, visibility, strength of knowledge, habits and skills. But at teaching music products of art play the important role, so it is important to hold on to such principles as the unity of emotional and conscious, artistic and technical by working with them. The variety of methods of musical education is defined by specific of music art and peculiarities of pupils' musical activity. Therefore emotional satiation, artistic and active aesthetic pupils' attitude to every fulfilling task must be the compulsory quality of music lessons.

Key words: music, music lesson, didactic principles of teaching, methods of musical education and upbringing.

Валентина МИШЕДЧЕНКО
г. Глухов

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УРОКА МУЗЫКИ

Урок музыки основывается на общих дидактических принципах сознательности, систематичности, доступности, наглядности, прочности знаний, навыков и умений. Но в обучении музыки важное место занимают произведения искусства, поэтому в работе с ними необходимо соблюдать такие принципы, как единство эмоционального и сознательного, художественного и технического. Разнообразие методов музыкального воспитания определяется спецификой музыкального искусства, и особенностями музыкальной деятельности учащихся. Поэтому обязательным качеством уроков музыки должна быть их эмоциональная насыщенность, творческое активное эстетическое отношение учеников к каждой выполняемой задаче.

Ключевые слова: музыка, урок музыки, дидактические принципы обучения, методы музыкального обучения и воспитания.

Стаття надійшла до редколегії 11.01.2016